№ 77 ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 17

1904

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 17 № 77

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ“. կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ենթադրութիւններ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Աբգար Յովհաննիսեան. Մատենագրութիւն. Նամակ Աստրախանից. Նամակ Բագուից. Նամակ Ջաջուռից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ Պատերազմի շուրջը. Արտաքին լուրեր—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Դպրոցական առողջապահութեան առաջին միջազգային կօնգրէսը։

ԵՆԹԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պաշտօնական հեռագիրը, որ տպվեց մեր լրագրում, յայտնեց, որ Վլադիվօստօկի նաւատորմի երկու ականաւ պայթեցրին եապօնական Գօյօմարու, Պականուրամարու և Կէէնշիօմարու նաւերը և յետ դարձան։ Եալուի շրջանում դեռ խոշոր ընդհարումներ տեղի չեն ունեցել։

Թէ ինչումն է կայանում եապօնական ծովային ծրագիրը դեռ որոշ կերպով պարզված չէ։ «Новости» լրագիրը, յայտնում է, որ արտասահմանեան թերթերի աշխատակիցները եռանդուն կերպով զբաղված են եապօնական ծրագրների քննութեամբ, բայց մինչև այժմ չեն լուծել հարցը և մի քանիսը սկսում են կասկածել թէ արդեօք եապօնացիների մօտ պատերազմի սկզբնաւորութեան միջոցին ունեցել է գոյութիւն որ և է որոշ ծրագիր։ Լրագիրներից մէկը, «National Zeitung», այն կարծիքն է կազմել, որ եապօնական շտաբի ծրագիրն է զօրք իջեցնել Պորտ-Արտուրի մօտերքում և պաշարել բերդը։

Պորտ-Արտուրի ռուսաց նաւատորմը դեռ մի քանի ժամանակ անկարող կը լինի արգելք լինել եապօնացիների ծովափ իջնելուն Լաօդունեան ծոցի ծովեզրում։ Բացի Պորտ-Արտուրի զօրքից, մօտաւոր հաշւով, Լաօդունեան թերակղզում գտնվում է 30,000 հոգի ռուսական զօրք։ Եթէ այդ զօրքի մի նշանաւոր մասը ժամանակին ուղարկվի դէպի ափ իջնող եապօնացիների դէմ, շատ կը դժուարանայ վերջինների ձեռնարկութիւնը և գուցէ բոլորովին կը խանգարվի։ Հէնց հարցն էլ նրանումն է թէ արդեօք զօրքերը կարող են ժամանակին տեղ հասնել։ Թերակղզու հարաւային մասում, որտեղ տարածութիւնները փոքր են, այդ կարելի է. բայց ուրիշ բան կը լինի, եթէ եապօնացիները ափ իջնեն աւելի հիւսիսում։

Վերջին դէպքում պէտք կը լինի պաշտպանողական դիրք բռնել, գոնէ սկզբնական շրջանում, այն զօրքերով, որ կը լինեն պատրաստի որոշ կէտում։ Պէտք է ենթադրել, որ եապօնացիները կաշխատեն ծովափ իջնելը կատարել անսպասելի կերպով։ Եապօնացիները այդ կարող են անել, որովհետև ունեն ուժեղ նաւատորմ, որից և վճռել են օգտվել Լաօդունեան թերակղզում իջնելու համար։

Պորտ-Արտուրի պաշարումը «Neue Freie Presse» լրագրի ասելով, ներկայացնում է մեծ դժուարութիւններ։ Երբ տասն տարի առաջ, 1894 թուին, նա գտնվում էր չինացիների ձեռքին, նա զուրկ էր այն ուժեղ ամրութիւններից, որոնք կառուցվեցին ռուսների ձեռքով սկսած 1899 թուից։ Այդպիսի մի բերդ առնելու համար կը պահանջվեն շատ զգալի զոհաբերութիւններ, եթէ երբ և իցէ նա իրագործվելու լինի։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԲԳԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Հայ հասարակութեան յայտնի անդամներից մէկը, Աբգար Յովհաննիսեան, որ մի ժամանակ «Փորձ» ամսագրի և «Արձագանք» լրագրի խմբագիրն էր, մի տարուց աւելի է, ինչ ենթարկվել էր ծանր հիւանդութեան։ Երէկ Թիֆլիսում լուր ստացվեց, որ Յովհաննիսեան վախճանվել է Բաթում քաղաքում, ուր գնացել էր մի քանի օր առաջ։

Հանգուցեալի մասին կենսագրական մանրամասն տեղեկութիւններ չունենք։ Նա Թիֆլիսում շատ յայտնի անուն ստացած բժշկապետ Յարութիւն Յովհաննիսեանի որդին էր, բարձրագոյն ուսում ստացաւ Գերմանիայում և եօթանասնական թւականների սկզբից բնակութիւն հաստատելով Թիֆլիսում, նուիրվեց հասարակական գործունէութեան։

Գրական գործունէութիւնը նա սկսեց հրատարակութիւններով։ Եօթանասնական թւականների առաջին կէսում նա հրատարակեց պ. Գէորգ Բարխուդարեանի «Վիլհելմ Տէլլ» թարգմանութիւնը, Ս. Մանդինեանի մանկավարժական աշխատութիւնները։ Իսկ 1876 թւականի կէսից սկսեց «Փորձ» եռամսեայ հանդէսի հրատարակութիւնը։ «Փորձը» եռամսեայ մնաց երկու տարի, այնուհետև նա դարձաւ ամսագիր և այդպէս հրատարակվեց մինչև 1881-ի կէսը, երբ Աբգար Յովհաննիսեան յայտարարեց թէ դադարեցնում է հրատարակութիւնը։ Պատճառը նիւթականի հարցն էր. ինչպէս երևում է այդ յայտարարութիւնից. «Փորձի» հրատարակութեան ընթացքում Աբգար Յովհաննիսեան կրել էր 17,000 րուբլի վնաս։

Թողնելով «Փորձը», Աբգար Յովհաննիսեան «Արձագանք» շաբաթաթերթի իրաւունքն ստացաւ և անընդհատ շարունակեց նրա հրատարակութիւնը մինչև 1898 թւականը, երբ «Արձագանքը» խափանվեց կառավարութեան կարգադրութեամբ։ Մի ժամանակ Աբգար Յովհաննիսեան իր «Արձագանքը» դարձրեց պատկերազարդ թերթ, բայց աջողութիւն չունեցաւ և մի նոր կերպարանափոխութեան ենթարկեց իր թերթը, դարձնելով նրան շաբաթը երեք անգամ հրատարակվող լրագիր։

«Արձագանքի» հետ միաժամանակ Աբգար Յովհաննիսեանը շարունակում էր հրատարակչական գործունէութիւնը։ Այս րոպէին մենք ձեռքի տակ չունենք լիակատար տեղեկութիւններ՝ նրա բոլոր հրատարակութիւնների ցուցակը տալու համար։ Բայց կը յիշատակենք նրա «Armenische Bibiothek» ընդհանուր վերնագրով հրատարակութիւնները, որոնք գերմանացի Արթուր Լէյստի խմբագրութեամբ էին լոյս տեսնում և պարունակում էին իրանց մէջ թարգմանութիւններ նորագոյն հայ հեղինակներից և գրական տեսութիւններ։ Անշուշտ դա մի կարևոր ձեռնարկութիւն էր՝ Գերմանիայում և առհասարակ Եւրոպայում հայոց գրականութիւնը ծանօթացնելու համար։ —Վերջին տարիներում Աբգար Յովհաննիսեանը սկսել էր հայերէնից ֆրանսերէն լեզւով փոքրիկ թարգմանութիւններ հրատարակել, բայց որքան գիտենք, մի գրքոյկ միայն կարողացաւ հրատարակել։

Բացի գրականութիւնից, Աբգար Յովհաննիսեանը գործել է և մեր ազգային—հասարակական ասպարէզում, վարելով բազմաթիւ պաշտօններ, որոնց մի առ մի յիշատակել հազիւ թէ հնարաւոր լինի։ Այսպէս, նա եղել է Ներսիսեան և Գայեանեան դպրոցների հոգաբարձու, Հրատարակչական ընկերութեան նախագահ, երկու անգամ պատգամաւոր է եղել կաթողիկոսական ընտրութիւնների ժամանակ և այլն։ Յիշատակենք և այն, որ հանգուցեալը երկար տարիներ Թիֆլիսի դումայի ազդեցիկ ձայնաւորներից մէկն էր ու եռանդով ծառայում էր իր մայրենի քաղաքին։ Թիֆլիսի փոխադարձ վարկի ընկերութեան դիրեկտորը ապա և կառավարիչն էր և այս տարի, ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, լրացաւ նրա ծառայութեան քսան հինգ ամեակը։

Ահա Աբգար Յովհաննիսեանի գործունէութեան պատկերը, նրա, այսպէս ասած «ցուցակ ծառայութեան»-ը։ Հաղորդելով մերկ փաստեր, մենք նպատակ ունենք ցոյց տալու որ հանգուցեալը մի եռանդուն գործիչ էր, որ այսօր իջնում է հողի մէջ։

Բայց գործելը, տարիներով, տասնեակ տարիներով աշխատատելը դեռ բաւական չէ։ Գործչի գնահատութիւնը, ամբողջ նշանակութիւնը այն գլխաւոր, կասենք նոյն իսկ—ահաւոր հարցի մէջ է թէ ի՞նչպէս է գործել նա, ի՞նչ է տուել հասարակութեան, ի՞նչ գաղափարների ներկայացուցիչ է եղել։

Այս հարցի առջև մենք այժմ լռում ենք։ Թարմ գերեզմանի վրա մեզ համար այժմ մի իրողութիւն կայ—մահը, որ տարաւ մեր հասարակութեան մէջ գործող անձնաւորութիւններից մէկին։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՆԳՐԷՍԸ

(Նամակ Գերմանիայից)

I

Աճում ծաւալվում են հետզհետէ այնպիսի միջազգային խմբակցական կազմակերպութիւններ և նրանց պարբերաբար տեղի ունեցող կօնգրէսները, որոնց հաւաքական գործունէութեան նպատակը կազմում է բացառապէս հասարակական առողջապահութեան մեծ խնդիրը։ Այդ թուի վրա աւելացաւ այսօր և մի այլ վերին աստիճանի կարևոր միջազգային կօնգրէս։ Ժողովրդի առողջապահութեան քայքայիչ արգելքների, ալկօհօլի, վարակիչ և սեռական հիւանդութիւնների, պոռնկութեան և այլ հասարակական վնասակար երևոյթների դէմ կռւող միջազգային կօնգրէսների շարքը խտացաւ այժմ՝ դպրոցական առողջապահութիւնը խնամող միջազգային կօնգրէսով։

Ապրիլի 8-ին կայացաւ Բաւարիայի Նիւրնբերգ քաղաքում դպրոցական առողջապահութեան առաջին միջազգային կօնգրէսը և տեւեց մի ամբողջ շաբաթ։ Այդ կարևոր ձեռնարկութեան ինիցիատիվը պատկանում է Գերմանիայի դպրոցական առողջապահութեան խնամատար ընկերութեան։ Ժամանակը հասել էր և անհրաժեշտ էր զգացվում դպրոցական մանուկ սերնդին առողջ պահելու և առողջ աճեցնելու խնդիրն ու միջոցները եւս դնելու միջազգային հողի վրա և հաւաքական ույժերով զարկ տալու նրա իրագործման։ Կօնգրէսը իր խիստ հարուստ բովանդակութեամբ և բազմաթիւ մասնակցողներով՝ եկած աշխարհի բոլոր ծայրերից, իրապէս վկայեց, որ այդ խնդիրը ժամանակակից է և հրատապ։ Շատ տեղերից զանազան կառավարութիւններ ուղարկել էին իրանց պաշտօնական ներկայացուցիչներին։ Մասնակցող պատգամաւորների գրեթէ կէսը (621 հոգի) եկել էին Գերմանիայի զանազան կողմերից։ Բաւարիա՝ 356 պատգամաւոր, Պրուսիա՝ 144, մնացած Գերմանիան՝ 121 պատգամաւոր։ Արտասահմանից մասնակցում էին հետևեալ պետութիւնները. Աւստրիան ուղարկել էր 322 պատգամաւորներ, Ռուսաստանը՝ 60, Հօլլանդիան՝ 51, Անգլիան՝ 48, Շվէյցարիան՝ 26, Ունգարիան՝ 19, Սպանիան՝ 15, Հիւսիսային Ամերիկան՝ 11, Ֆրանսիան՝ 9, Բելգիան՝ 9, Դանիան՝9, Պօրտուգալիան՝ 8, Եապօնիան 5, Իտալիան՝ 4, Բօլգարիան՝ 4, Ռումինիան՝ 3, Սերբիան՝ 3, Լուքսեմբուրգ՝ 3, Շվեդիան՝ 3, Նորվեգիան՝ 2, Ուրագվայ՝ 1, Կուբան՝ 1 և Թիւրքիան՝ 1։

Կօնգրէսին մասնակցում էին ընդամէնը՝ 1247 երկսեռ պատգամաւորներ (կանայք համեմատաբար փոքր քանակով), բացի բազմաթիւ կամաւոր հիւրերից։ Կարդացվել են ընդամէնը՝ 161 դասախօսութիւններ, որոնցից 8 դասախօսութիւն ընդհանուր ժողովների մէջ, իսկ 153-ը՝ ստորաբաժանումների մէջ։ Դրանցից քչերն են եղել, ի հարկէ, երկար մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ. մեծ մասը եղել են զեկուցումներ զանազան երկրների դպրոցական առողջապահական վիճակի մասին, կամ քննական նկատողութիւններ՝ շօշափելով խնդրի այս կամ այն կողմը։ Մասնակցող պատգամաւորների գերակշռող մասը կազմում էին, բնականօրէն, այնպիսի մարդիկ, հասարակութեան այն խաւերից, որոնք իրանց կոչումով և հասարակական գործունէութեամբ անմիջապէս շահագրգռված են՝ ընդհանրապէս ազգաբնակութեան և մասնաւորապէս դպրոցական սերնդի առողջապահիկ վիճակով։ Այսպէս, օրինակ՝ բժիշկներ, ուսուցիչներ, հոգաբարձուներ, մեծ թւով պրոֆէսօրներ, սօցիալքաղաքագէտներ, վարչական պաշտօնեաներ և այլն։

Ուշադրութեան արժանի է բացառապէս այն հանգամանքը, որ կօնգրէսը միայն զուտ առողջապական խնդիրներով չէր զբաղվում, այլ և մանկավարժական-հոգեբանական խնդիրներով։ Նա քննում էր ոչ միայն դպրոցում գոյութիւն ունեցող բացասական երևոյթները՝ առողջապահական տեսակէտից, և ձեռնարկում նորմալ միջոցներ՝ դպրոցական սերնդի ֆիզիքական-մտաւոր ույժերը նպաստաւոր պայմաններում առողջ պահելու և աճեցնելու համար, այլ և կօնգրէսը զուտ հոգեբանական-մանկավարժական տեսակէտից ուշադրութեան էր առնում այսօրվայ դասատուութեան մեթօդը, զանազան առարկաների դասաւանդութեան ժամանակակից նպատակայարմարութիւնը և առհասարակ առարկաների ծրագրային սիստեմը բոլոր դասարանների վերաբերմամբ։

Միտք չունի, անշուշտ, լրագրի սուղ էջերը երկար զբաղեցնելու կօնգրէսի առատ բովանդակութեամբ։ Մենք կաշխատենք միայն համառօտ գծերով յիշատակել ամենակարևոր դասախօսութիւնները և պարզել մեր ընթերցողներին կօնգրէսի ընդհանուր տենդենցիան՝ դպրոցական սերնդի առողջապահութեան խնդրում։

Նախ քան կօնգրէսի դասախօսական բաժնի սկսելը, տեղի ունեցաւ մի միջազգային դեկլարացիա՝ պաշտօնական պատգամաւորների միջոցով, որոնք ջերմ շնորհակալութիւն յայտնելով Գերմանիայի առողջապահիկ ընկերութեան իր նախաձեռնութեան համար, թեթև շեշտում էին նաև արտասահմանեան համանման ընկերութիւնների արած ձգտումները։ Առանձնապէս յիշելու է Ֆրանսիայի և Անգլիայի պաշտօնական պատգամաւորների ծանուցումը, որից երևում է, որ այդ երկրներում, առողջապահիկ ընկերութիւնների ձգտումները՝ ալկօհօլի գործածութեան և տուբերկուլօզի դէմ կռւելու գործում, ցանկալի աջողութիւն են գտել։ Փառաւոր ընդունելութիւն ունեցան առանձնապէս պատերազմ մղող երկու ախոյեանների՝ Ռուսաստանի և Եապօնիայի ներկայացուցիչները։ Անհամեմատ ուշագրաւ էր, սակայն, մի ազատամիտ գերմանուհու կենդանի և ոգևորիչ ճառը, որ մեծ ծափահարութեամբ ընդունեցին կօնգրէսիստները։ Տիկին Ֆօն-Ֆօյատեր՝ Նիւրնբերգից (մի պրօֆէսօրի կին), սիրալիր խօսքերով շնորհակալութիւն է յայտնում կօնգրէսի վարչութեան, որ նա առանց սեռի խտրութեան հրաւիրել է և՛ կին բժշկին, ուսուցչին, հոգաբարձուին և այլն, հաւասար իրաւունքներով մասնակցելու։ «Սակայն—ասաց նա ի միջի այլոց կինը մասնակցում է այս կարգի կօնգրէսներին ոչ միայն հասարակական կոչման այս կամ այն սքեմայի տակ, այլ և ամենից առաջ որպէս մայր։ Այն անդամը ընտանիքի և հասարակութեան, որի վրա ծանրանում է մատաղ սերնդի ֆիզիքական, մտաւոր և բարոյական կրթութեան սուրբ պարտականութիւնը։»

Կը շարունակվի

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Архимандрнтъ Месропъ Теръ-Мовсесянъ.—Раскопки развалинъ церквн св. Григорія близъ Эчміадзина.—7-й выпускъ Извѣстій С.ПБ. Имп. Арх. Ком., 1903' С.П.Бургъ, цѣна 1 р. 50 к.

Մեսրոպ վարդապետ Տէր-Մովսիսեան.—Պեղումն աւերակների ս. Գրիգորի եկեղեցու, առընթեր Էջմիածնի. 7-րդ տեղեկագիր Ս. Պետերբուրգի Կայսերական Հնագիտական Յանձնաժողովի. 1903 թ. Ս. Պ.-բուրգ, գինն է 1 ր. 50 կ.

Պետերբուրգի Ռուսաց Կայսերական Հնագիտական Յանձնաժողովը, որի թոյլտուութեամբ Էջմիածնի միաբան հ. Խաչիկ Դադեան 1900 թւին սկսեց պեղումներ կատարել Էջմիածնի մօտ և երևան հանել «Զուարթնոց» կամ «Ս. Գրիգորի» կոչված եկեղեցու աւերակները, հրատարակել է Մեսրոպ վարդապետ Տէր-Մովսիսեանի մի հետաքրքիր զեկուցումը՝ այդ եկեղեցու աւերակների պեղումների մասին: Ամբողջ զեկուցումը բաղկացած է 48 մեծ, քառածալ էջերից և նրան կցված են 20 գեղեցիկ տախտակներ—պատկերներ թէ վերոյիշեալ աւերակների և թէ հայկական զանազան վանքերի, որոնք կապ ունեն հայկական ճարտարապետական ոճի խնդրի հետ: Բացի դրանից բնագրի մէջ զետեղված են և 7 նկարներ՝ աւերակ եկեղեցու զանազան մասերի և զարդերի:

«Զուարթնոց» եկեղեցու աւերակների ևնրա առիթով արծարծված մի շարք տարակուսանքների ու թիւրիմացութիւնների խնդիրը չէ, որ ներկայումս հետաքրքրում է մեզ, որովհետև այդ խնդիրը դեռ շատ և շատ լուսաբանութիւնների կարօտ է: Այդ տեսակէտից Մեսրոպ վարդապետի զեկուցումն էլ, որի մի մեծ մասը նուիրված է այդ խնդրին, կարող էր հետաքրքրել միայն նրանց, որոնք առանձնապէս զբաղվում են Առապարի կամ Զուարթնոց եկեղեցու հարցով,—թէև, ի դէպ է ասել, հեղինակի առաջ բերած պատմական փաստերը շատ խախուտներ են ցրում—բայց զեկուցումը առանձին կարևորութիւն է ստանում այն տեսակէտից, որ նա արծարծում է մի նշանաւոր հարց, որ մեծ կապ ունի հայկական կուլտուրայի պատմութեան հետ:

Այդ հարցը՝ հայկական ինքնուրոյն ճարտարապետութեան գոյութեան հարցն է, մի հարց, որ առանձնապէս կարևորութիւն է ստանում մանաւանդ այժմ, երբ հին հայկական ճարտարապետութեան հարցը գրաւել է լրջօրէն եւրոպական գիտնականների ուշադրութիւնը և դեռ նորերս պրոֆէսոր Ստրժգովսկին մի համարձակ նորութիւն յայտնեց եւրոպական գիտնական աշխարհին, թէ Գերմանիայի Ախէն քաղաքի հռչակաւոր մայր եկեղեցու ճարտարապետական ոճը ոչ թէ բիւզանդական-հռոմէական է, ինչպէս առհասարակ կարծում են, այլ հայկական: Պրոֆէսորը ցոյց է տալիս, որ Ախէնի եկեղեցու յատակագիծը, ճարտարապետական շինուածքը և յօրինուածութիւնը՝ Հայաստանի հին եկեղեցիների և մանաւանդ «Զուարթնոց» եկեղեցու յատակագծի հետ գրեթէ բոլորովին նոյն է: Արդ, Մեսրոպ վարդապետը, ապացուցանելով որ «Զուարթնոց» կամ Ս. Գրիգորի եկեղեցին Ներսէս Գ. կաթողիկոսը շինել է VII դարի առաջին կէսի վերջում (651—57 թ.), մի և նոյն ժամանակ ցոյց է տալիս, որ VII դարում սկսեց ծաղկել հայկական ինքնուրոյն ճարտարապետական ոճ, մի կարծիք, որ նրանից առաջ յայտնել են նաև Դիւբուա և Տէքսիէ ֆրանսիացի գիտնականները, որոնք հայկական ինքնուրոյն ճարտարապետութեան սկիզբն վերաբերում են VII դարին, իսկ կատարեալ ծաղկումը—X դարին: Մեսրոպ վարդապետը իր տեսութիւնը ապացուցանում է ոչ թէ միայն «Զուարթնոց» եկեղեցու, այլ և ուրիշ վանքերի—Հռիփսիմէի, Գայիանէի, ս. Մեսրոպի (Օշականի), Դուինի քաղաքի ս. Գրիգորի, Տէկորի, Բագարանի և ուրիշ այլ եկեղեցիների ու վանքերի օրինակներով:

Այդ տեսակէտից Խաչիկ վարդապետ Դադեանի կատարած պեղումները ահագին նշանակութիւն են ստանում ոչ թէ նրա համար, որ այդ եկեղեցին շինված է IV դարում, ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռքով, ինչպէս ջանում է ապացուցանել Խաչիկ վարդապետը,—մի բան, որ պատմական որ և է հիմքից զուրկ է, քանի որ պատմական ամենաճիշտ և անհերքելի փաստերը ցոյց են տալիս, որ նա շինված է VII դարի առաջին կէսի վերջում—այլ նրա համար, որ այդ պեղումները ահագին նշանակութիւն ունեն հայկական ինքնուրոյն ճարտարապետութեան գոյութեան խնդրի համար: Եթէ ճիշդ է, ուրեմն, որ գոյութիւն է ունեցել հայկական ինքնուրոյն ճարտարապետութիւն, եթէ ճիշդ է պրոֆէսոր Ստրժգովսկու ցուցմունքը, թէ հայկական ինքնուրոյն ճարտարապետական ոճը օրինակ է հանդիսացել Եւրոպայի շինութիւնների համար, պարզ է, որ ընդհանուր եւրոպական կուլտուրայի գանձարանի մէջ հայերը ևս ձգել են իրանց լուման և հայկական ճարտարապետութիւնը ևս հանդիսացել է այդ կուլտուրայի արտայայտիչներից մինը: Իր աշխատութեան և ջանքերի գնահատութիւնը Խաչիկ վարդապետ այդ իրողութեան մէջ պէտք է որոնէ և ոչ հակապատմական պնդումների մէջ:

Ցանկալի էր, որ Մեսրոպ վարդապետ Մովսէսեան իր գեղեցիկ աշխատութիւնը աւելի զարգացնելու, ընդարձակելու հետամուտ լինէր, հաւաքելով նորանոր նիւթեր հայկական ինքնուրոյն ճարտարապետութեան գոյութեան խնդրի մասին:

Ցամենայն դէպս Պետերբուրգի Կայսերական Հնագիտական Յանձնաժողովի ներկայ հրատարակութիւնը մի նոր գանձ է մտցնում ընդհանուր գիտութեան և մանաւանդ հնագիտութեան մէջ:

Հ. Առաքելեան

ՆԱՄԱԿ ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ

(Հայ պանդուխտները Ղրիմում)

Ապրիլի 7-ին

Վերջին երկու-երեք տասնեակ տարիների ընթացքում և մանաւանդ 1895—96 թւերից յետոյ, հայ պանդուխտների թիւը ընդհանրապէս հարաւային Ռուսաստանում և մանաւանդ Ղրիմում զգալի կերպով աւելացաւ:

Ղրիմը վաղուց ի վեր գրաւում է Թիւրքահայերին, նախ իբրև բարեբեր և արգաւանդ մի երկիր, որտեղ մեծ մասամբ երկրագործ Թիւրքահայը կարողանում է իր համար քիչ թէ շատ տանելի տնտեսական դրութիւն ստեղծել և երկրորդ՝ Ղրիմի գիւղերը լինելով մեծ մասամբ Թաթարաբնակ՝ Թիւրքահայի համար չեն ներկայացնում միանգամայն խորթ վայրեր և նա շատ շուտով յարմարվում և ընտելանում է իր համար ոչ անծանօթ այդ տարրի հետ:

Վան, Մուշ և մեծ մասամբ Էրզրումի վիլայէթ՝ սրանք այն տեղերն են, որոնք համեմատաբար աւելի մեծ թւով պանդուխտներ են մատակարարում Ղրիմին և առհասարակ հարաւային Ռուսաստանին: Գալով Ղրիմ՝ Թիւրքահայը թէև հեռու իր հայրենիքից և ընտանիքից, այնուամենայնիւ չէ մոռանում հողը և արօրը և բնակութիւն է հաստատում գիւղերում և պարապում է երկրագործութեամբ՝ գլխաւորապէս բանջարանոցային բոյսերի և հացահատիկների մշակութեամբ, իսկ հարաւային Ղրիմում, որը հարուստ է ծխախոտի ցանքերով՝ նաև ծխախոտագործութեամբ:

Ուրախալի է մանաւանդ այն հանգամանքը, որ Թիւրքահայերը Ղրիմի գիւղերում աշխատում են ոչ իբրև վարձկան մշակներ, այլ մի քանի հոգուց ընկերութիւններ կազմելով, կապալով են վերցնում մի քանի օրավար հող և մշակում են այդ հողը: Կասկած չը կայ, այստեղ ևս նրանք ազատ չեն հարուստ կալուածատէրերի հարստահարութիւններից, որոնք աշխատում են առիւծի բաժինը իրանք վերցնել խեղճ գիւղացու այնքան քափ ու քրտինքով վաստակած բերքերից, այստեղ ևս նրանք խեղդվում են վաշխառուների ցանցերի մէջ, որոնք ճիգ են թափում ծծել խեղճ գիւղացու ամբողջ աշխատանքը, սակայն շնորհիւ իրանց տոկունութեան և աշխատասիրութեան, շնորհիւ Ղրիմի բարեբեր և արգաւանդ հողի, նրանք կարողանում են գոնէ առատութեան տարիներում բաւարարութիւն տալ այդ երկու հարստահարիչներին և մի բան էլ յետ գցել:

Բացի գիւղերից Ղրիմ գաղթած Թիւրքահայերի մի պատկառելի մասն էլ բնակվում է քաղաքներում, որտեղ նրանք պարապում են մանր առևտրով, այն է՝ նպարավաճառութեամբ և մրգավաճառութեամբ, կան և բաւականաչափ հացթուխներ և ջրկիրներ: Ծովափնեայ քաղաքներից գլխաւորապէս Սեվաստոպօլում և Եալտայում՝ նաև պարապում են նաւահանգստի վրա բեռնակրութեամբ:

Տարիների ընթացքում ապրելով Ղրիմում Թիւրքահայերը չեն մոռանում իրանց ընտանիքը և յաճախ հայրենիք գնացող իրանց համագիւղացիների հետ դրամական օգնութիւն են ուղարկում իրանց ընտանիքներին: Սովորաբար Թիւրքահայերի իւրաքանչիւրը 3-4 տարին մի անգամ վերադառնում է հայրենիք Բաթումի և Տրապիզոնի վրայով և տարի կամ տարի և կէս մնալով այնտեղ՝ կրկին վերադառնում են պանդխտութեան՝ փող աշխատելու: Ամուրի Թիւրքահայերը մեծ մասամբ խուսափում են տեղացի օրիորդների հետ ամուսնանալուց և մի քիչ փող վաստակելուց յետոյ յատկապէս ամուսնանալու համար գնում են հայրենիք և մի կամ երկու տարուց յետոյ թողնելով այնտեղ իրանց երիտասարդ ամուսիններին՝ կրկին դիմում են պանդխտութեան: Վերջերս թէև պատահում են տեղացիների հետ ամուսնանալու դէպքեր էլ:

Քաղաքներից գլխաւորապէս միայն Սեվաստոպօլում և Եալտայումն է, որ Թիւրքահայերը շնորհիւ իրանց պատկառելի թւի (իւրաքանչիւր քաղաքում մօտ 3—400 հոգի), զգալի ոյժ են ներկայացնում հայ հասարակութեան մէջ մինչդեռ տեղացի հայերի թիւը յիշեալ քաղաքներում հասնում է ընդամենը 25—30 ընտանիքի:

Մենք յիշում ենք, թէ ինչպէս սրանից մի քանի տարի առաջ, երբ Եալտայում յարուցվել էր հայոց աղօթատան շինութեան հարցը, որի համար կտակված էր բաւականաչափ գումար, տեղացի մի քանի հայ աղաների և Թիւրքահայ գաղթականների մէջ տարաձայնութիւն էր ծագել աղօթատան շինութեան առիթով: Աղաները, որոնք տարվայ ընթացքում հազիւ են մի երկու անգամ եկեղեցի գնում և ունեն իրանց սեփական կառքերը, գտել էին աղօթատան շինութեան համար գետին քաղաքից դուրս մի տեղում, առարկելով թէ աւելի էժան է, քան թէ քաղաքում, մինչդեռ Թիւրքահայերը պահանջում էին, որ աղօթատունը շինվի անպայման քաղաքի մէջ՝ խոստանալով անձամբ իսկ ձրի աշխատել աղօթատան շինութեան վրա, քանի որ իրանք ոչ մի հնարաւորութիւն չունեն մանաւանդ ձմեռը քաղաքից մի երկու վերստ հեռու գնալ աղօթելու: Յիշում ենք, որ այդ առիթով ինքը Բեսարաբիայի առաջնորդը եկել էր Եալտա անձամբ վերջ տալու այդ երկարատև կռիւներին, սակայն չը գիտենք ինչու՞ գործը վճռվեց յօգուտ մի քանի աղաների և խեղդվեց մի քանի հարիւր Թիւրքահայերի արդարացի պահանջը: Այդ գործի հետևանքը այն եղաւ, որ Թիւրքահայերն էլ, տեսնելով այդպիսի կողմնապահ և անարդար վճիռ՝ բռնի կերպով թոյլ չը տուին առաջնորդին քաղաքից դուրս գնված գետնի վրա ապագայ աղօթատան հիմքը օծելու:

Ղրիմից դուրս Թիւրքահայերը բաւականաչափ ցրված են նաև աւելի հիւսիս, մեծ մասամբ Կուրսկ-Խարկով-Սեվաստոպօլեան երկաթուղիական գծի ուղղութեամբ մինչև Վորոնէժ: Այդ տեղերում ևս նրանք պարապում են առևտրով կամ հացթուխութեամբ, որոնց մէջ կան նաև տասնեակ հազարների տէր և առևտրական մեծ գործեր ունեցող անձեր:

Խանջամեցի

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՒԻՑ

Ապրիլի 8-ին

Ահա երկու շաբաթ է, որ հայոց դրամատիքական խմբի դերասանները Թաղիևի թատրոնում ներկայացումներ է տալիս: Չը նայած որ բեմ դրված բոլոր պիեսները առանց բացառութեան, մեզ համար նորութիւններ են և մեծ աջողութեամբ խաղում է խումբը, չը նայած որ խմբի մէջ են մեր բոլոր լաւագոյն ոյժերը, չը նայած որ այս սեզօնի ընթացքում սիրողների երկար անաջող փորձերից յետոյ խմբի տուած ներկայացումները յաճախողներին կատարեալ էսթետիքական զուարճութիւն են պատճառում, մի խօսքով, չը նայած խմբի բոլոր դրական փաստերին, ցաւելով պիտի յիշենք, որ մինչև օրս կայացած 6—7 ներկայացումներին, համարեա միշտ, մեր առանց այն էլ փոքր թատրոնը կիսով չափ դատարկ է եղել:

Ինչո՞վ բացատրել մերոնց այս անտարբերութիւնը... բոլորի համար սա հանելուկ է, ոչ ոք չէ կարողանում բացատրել դէպի հայ բեմը տեղի ունեցող այդ սառնութեան պատճառը...

Բացի թղթախաղի բուն հասարակական կլուբից, ես բացատրում եմ գարնանային տաք եղանակներով... Զարմանալի չէ՞, որ լաւ եղանակը պատճառ է դառնում թատրոնի սրբահի դատարկ լինելուն... Ահա ասեմ թէ ինչու:

Մեր քաղաքի հիւսիսային ծայրում կայ մի խայտառակ տեղ, մի բացօդեայ ճեմելիք, կեղտոտութեամբ և անբարոյականութեամբ շաղախված մի հրապարակ, որի անունն է «Բուֆֆ»: Այդ Բուֆֆը մինչև վերջին օրերս եղանակի ցրտութեան պատճառով փակ էր, իսկ վերջերս, նորից բացվել է. ահա դէպի ուր է դիմում երեկոները և ամբողջ գիշերը մեր ոսկեայ երիտասարդութիւնը:

Իսկ ի՞նչ են անում մեր յարգելի տիկինները և փափկասուն օրիորդները. ա՛, նրանք էլ «սուարէներ են» սարքում, որտեղ հանդիպելով միմեանց «նորութիւններ» են հաղորդում իրար:

Ոչինչ, մեծ առաջադիմութիւն էք անում, կեցցէք:

Թիֆլիսից Բագու եկաւ վրաց դրամատիքական խումբը, իր լաւ ոյժերով. տուեց երկու ներկայացում—«Հայրենիք» և Սումբատովի նոր պիեսը «Դաւաճանութիւն: Երկու ներկայացումն էլ նիւթական կողմից շատ անաջող էր:

Ս. Զ.

ՆԱՄԱԿ ՋԱՋՈՒՌԻՑ

(Ալէք. գաւ.) ապրիլի 2-ին

Շուտով լրանում է մեր տանուտէրի և դատաւորների գործունէութեան ժամանակամիջոցը և մի քանի ամսից յետոյ լինելու է նոր դատաւորների ընտրութիւնը: Մի քանի սոր մարդիկ դատաւոր լինելու տենչով բռնկված, ընկել են խեղճ գիւղացիների ջանը, կաշառներով և մինչև անգամ սպառնալիքներով, իրանց կողմն են գրաւում նրանց, որպէս զի ընտրութեան ժամանակ իրան ձայն տան:

Ինչպէս «Մշակի» ընթերցողներին յայտնի է, մեր գիւղական դատաւորները ձրի են ծառայում, բայց իւրաքանչիւր գիւղացին պատրաստ է իր վերջին ունեցածը ծախել՝ որպէս զի դատաւոր ընտրվի: Ինչո՞ւ:

Այս հարցի պատասխաններն շատ են:

Նախ՝ որ ընտրվածը կարողանայ գիւղում մեծ ազդեցութիւն ձեռք բերել, որպէս զի գիւղացիները նրա առաջ խոնարհվեն: Երկրորդ՝ գիւղացիներից կաշառք վերցնէ և հարստութիւն դիզէ: Երրորդ՝ որպէս զի իր սրտում պահած վրէժը լուծէ. չէ՞ որ այժմ նա դատաւոր է և կանի այն, ինչ որ ցանկանայ և շատ ուրիշ սոր նպատակներ, որոնք ամեն մի գիւղացուն լաւ յայտնի են:

Մի քանի տարի առաջ ռոճիկով տանուտէր հրաւիրեցին. մարդը մի կերպ իր պաշտօնը կատարում էր և ժողովուրդն էլ այնքան չէր ճնշվում կաշառակերներից: Բայց երբ փառամոլները ներս մտան մեր տգէտ հասարակութեան մէջ, յայտնեցին, որ իրանք պատրաստ են ձրի ծառայել և համոզեցին գիւղացուն, որ իրանց ընտրեն: Տգէտ գիւղացիները շուտով խաբվեցին:

Ձրի դատաւորները հասնելով իրանց նպատակին, սկսեցին կեղեքել և ճնշել գիւղացուն: Չէ՞ որ իրանք ձրի էին ծառայում: Բացի դրանից, ընտրված դատաւորները լինում են ըստ մեծի մասին, տգէտ և անգրագէտ. երբեմն դատարանական հասարակ գրագիրը տանուտէրի դերն է կատարում:

Ցանկալի է, որ մեր կարճատես Ջաջուռցիները այս ընտրութեան մէջ չը խաբվեն, չը վախենան ոչ բռնութիւնից, ոչ բարեկամութիւնից և ոչ էլ կաշառքից և անկողմնապահ ձայն տան այն մարդուն, որը արժանի է տանուտէրի և դատաւորների կոչման և նշանակեն ռոճիկ: Բաւական է որքան սոր մարդիկ տգէտ գիւղացիներին իրանց փառամոլութեան գործիք դարձնեն:

Մի խումբ գրագէտներ, մտադիր են մայիսին մի համեստ գրադարան հիմնել գիւղացիների համար: Ցանկալի է, որ ամեն մի զարգացած մարդ նպաստէ այդ գրադարանի գոյութեանը:

Մ. Հախնազար

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սիմֆերոպօլ, ապրիլի 3-ին

Անպայման ես հաւատացած եմ, եթէ որ «Մշակի» յարգելի խմբագրութիւնը ծանօթ լինէր փոքր ինչ տեղիս հայոց եկեղեցական, դպրոցական եւ հասարակական գործերի դրութեան հետ, այն ժամանակ նա երբէք չէր տպի տեղիցս ուղարկված այն սխալ եւ անհիմն լուրը, որ վերջերս լոյս տեսաւ «Մշակի» 60 համարում:

Պ. Լրատուն գրում է հետեւեալը: «Սիմֆերոպօլի ամբողջ 3—400 տուն, (միայն 250 տուն) ունեցող հայ համայնքը չէ մտածում եկեղեցական քառաձայն խումբ ունենալու մասին: Ունենք մի Տ. Ղազար, որ իրան «կօմպօզիտօր» է համարում: Այնպէս որ ամեն անգամ, երբ ծխականների մէջ հարց է ծագում խմբի կազմակերպութեան մասին եւ ցանկութիւն է յայտնվում խմբապետ հրաւիրել, Տ. Ղազարը իսկոյն յայտնում է, որ ինքը առաւել լաւ գիտէ խումբ ազմել, քան որ եւ է խմբապետ» եւ այլն:

Ո՞րտեղ, ե՞րբ եւ ո՞ւմ մօտ ես ինձ համարել եմ կօմպօզիտօր: Բայց ինձ թւում է, որ պ. լրատուն «կօմպօզիտօր» խօսքի իսկական նշանակութիւնը չէ հասկացել: Պ. լրատուն առաջին նախադասութեան մէջ մեղադրում է տեղիս 3—400 տուն ունեցող հայ համայնքին, որ երգեցիկ քառաձայն խումբ ունենալու մասին չէ մտածում: Իսկ միւս նախադասութեան մէջ,

մերն իրան ճանաչումի՝ ծանրանում է [illegible] եւ քո- ղը յանցանքը [illegible] է իմ վզին, կարծեմ թէ՝ տեղիս 250 տուն ունեցող հայ համայնքի վրա իշխող [illegible] եմ ես։

Այս մասին թող [illegible] խօսին՝ 1894 Թ. [illegible]

[illegible] 1898 Թ., երբ որ [illegible]

Ուստի 1899 Թ. [illegible] 1902 Թ. [illegible]

[illegible] Վ. Խնափում Հայրապետը ֆր- բեւ ձեռնարկ ճանաչված ս. պատարագի քառաձայն երգեցողութիւնը որ կարող է անփոփոխ եւ անսխալ երգել եւ շէնք ու շնորհքով երգեցիկ խումբ ղեկավարել, այդպիսիներին կաչակցեմ եւ կօգնեմ ամեն կերպ։ Այս է իմ սրբազան պարտքս, որովհետեւ իմ քահանայական կոչումն ու խիղճս այսպէս են թելադրում ինձ։

Ղազարոս քահանայ Յովսէփեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Կովկասի իշխան կառավարչապետը «Терск. Вѣд.» լրագրի ասելով, հարկաւոր համարեց Կարսի նահանգի Ղափանլու գիւղի բնակիչ Ալէքսանդր Մկրտչեան Քոչարեանին 5 տարի ժամանակով արգելել Կովկասում ապրելը։

—

Լրագիրները հաղորդում են, որ Լ. Ն. Տոլստոյի «Յարութիւն» վէպը յարմարեցված է օպերայի համար։ Օպերայի մուզիկան գրել է մի իտալացի կոմպոզիտոր, Օլֆանո անունով։ Նա վերջերս եկել էր Մոսկվա, որպէս զի ուսումնասիրէ ռուսական խմբական երգեցողութեան ոգին և ռուսական նիստ ու կացը։ Կարծում են, որ այս տարվայ ձմեռային սէզօնի սկզբներում այդ նոր օպերան կերգվի իտալական Միլան քաղաքի հռչակաւոր «Skala» թատրոնում։

—

Լօռի խոշոր գործարանատէրերից մի քանիսը, «Казбекъ» լրագրի ասելով, դիմել են Բագուի գիւղատնտեսներին, խնդրելով հաղորդել բոլոր անհրաժեշտ տեղեկութիւնները և ցուցմունքները Անդրկովկասի բամբակագործութեան վերաբերութեամբ։ Դրա հետ միասին նրանք հաղորդում են, որ իրանք մտադիր են կազմել մի մեծ ընկերութիւն խոշոր դրամագլխով. ընկերութեան նպատակը լինելու է ցանել մեծ քանակութեամբ բամբակ Անդրկովկասի այն մասերում, ուր հնարաւոր կը լինի։ Այո, կը գան Լօռի դրամատէրերը, մեր հողերը կը մշակեն, մեր գիւղացու ձեռից կը խլեն նրա հողերն իրանց դրամի ուժով և նրանց կը շպրտեն դէպի նաւթադաշտը, դէպի գործարանները։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի հրատարակած վիճակագրական տեղեկութիւններից երեւում է, որ մինիստրութեան վարչութեան տակ գտնվում էին 84,544 տարրական դպրոցներ, որոնց վրա տարեկան ծախք գնում է 50,056,182 րուբլի։

—

Թիֆլիսի նահանգապետն արել է հետեւեալ գրաւոր ծանուցումը տեղիս հայ-կաթոլիկների հոգեւոր կառավարութեան անդամ-կալատօզեան վարդապետին. «Ի նկատի ունենալով Թիֆլիսում բնակվող հայ-կաթոլիկների միջնորդութիւնը՝ արկանել առ ոտս Թագաւոր Կայսրի իրանց ամենահպատակ զգացումներն Հեռաւոր Արեւելքի պատերազմի առիթով, Ներքին Կայսերական Մեծութիւնը՝ ներքին գործերի մինիստրի այդ առիթով արած ամենահպատակ զեկուցման Բարձրագոյնս բարեհաճեց հրամայել.—անկեղծօրէն շնորհակալութիւն անել յայտնված զգացմունքների համար։

—

Մոսկվայում մօտ ապագայում բացվելու է անչափահաս ոճրագործներին ուղղող ռուսական հիմնարկութիւնների մի թանգարան։ Դա կը լինի ամբողջ ռուսական կայսրութեան մէջ առաջին հիմնարկութիւնն իր տեսակում։ Մուզէումը բացվելու է Բլագովէշչենսկի ապաստանին կից։

—

«Варш. Днев.» լրագիրը հաղորդում է, որ Պետրոկովեան նահանգի մի խումբ հողատէրեր դիմել են պատշաճաւոր իշխանութեան և խնդրել, որ իրանց թոյլ տրվի բանալ մի գիւղատնտեսական ինստիտուտ իրանց սեփական հաշւով։

—

«Нов.» լրագիրը հաղորդում է, որ Ն. Կ. Միխայլովսկու համակրողների մէջ միտք է յղացել տաղանդաւոր հրապարակախօսի գերեզմանի վրա արձան կանգնեցնել։ Այդ միտքը արձագանք է գտել գաւառական ինտելիգենցիայի մէջ և ամեն կողմից արդէն սկսել են թէ հանգանակութիւններ անել և թէ համակրանք արտայայտել։

—

ԵԴԵՍԻԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Մեզանում դաշտային աշխատանքները դեռ չեն սկսվել. ամբողջ մարտ ամիսը՝ օր չէր անցնում, որ անձրև կամ ձիւն չը գար, և կամ սաստիկ սառն քամին չը փչէր։ Յորդառատ անձրևների պատճառով փողոցներում այնքան ցեխ էր, որ սայլերով իսկ դժուար էր անցնել։ Երկու ձին դատարկ արաբէն դժուարութեամբ էր տանում։ Իսկ ոտով անկարելի էր անցնել փողոցով։ Հարիւր սաժէն տեղ, փոխանակ ուղիղ գնալու, պէտք էր հինգ հարիւր սաժէն տեղ շրջան անէիր, որ կարողանայիր ուզեցած տեղդ գնալ։ Շնորհիւ այս անձրևների ոչ միայն դաշտային աշխատանքներն էր մնացած, չը սկսված, այլ մինչև իսկ հայաթներում բան անելն անկարելի էր։ Փարախներում ցեխը կէս գազից աւել էր. անասունները չէին կարողանում ազատ ման գալ։ Այգիներում չեն սկսել աշխատանքը։ Ապրիլի 4-ին, մատաղի օրը, տեղիս գիւղապետ պ. Գ. Միրանեանցը եկեղեցու գաւթում ցոյց տուեց հասարակութեան գիւղի յատակագիծն, որը նոր է ստացել։ Այս յատակագիծը պարոնը քաշել է տուել Վլադիկավկազում. այժմ հասարակութիւնն այս յատակագծի համեմատ գիտէ, թէ ինչքան տեղ է բռնում գիւղն իր սեփական հողերով։ Թէև գիւղապետի պաշտօնի ժամանակամիջոցը լրացել է և ընտրել են վերջինիս տեղ Գէորգ Եղիազարեանցին. բայց սա հաստատված չէ, և գիւղապետութեան պաշտօնը վարում է դարձեալ պ. Ամիրանեանցը։ Նախ՝ սրա աշխատութեամբ գլուխ եկաւ տեղիս ուսումնարանի վերաշինութիւնը և երկրորդ՝ գիւղիս յատակագիծը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Ինչ հետեւանքներ կարող է ունենալ ռուս-եապօնական պատերազմը։ «Вѣстникъ Европы» ռուսական ամսագիրը, որ յայտնի է իր լրջութեամբ և ուղղամտութեամբ. խօսելով ռուս-եապօնական պատերազմի հետեւանքների մասին, հետեւեալ դատողութիւններն է անում։ Չէ կարելի, ասում է նա, լուրջ նշանակութիւն տալ այն հաւաստիացումներին, թէ իբր Եապօնիան այժմ կռիւ է մղում իր ազգայնական գոյութեան համար. Կորէայի գրաւումը նրա համար փառասիրութեան գործ էր, և ոչ ամենևին կենսական խնդիր, որովհետև տնտեսականապէս Կորէան առանց դրան էլ գտնվում էր եապօնացիների ձեռքում։ Նոյնպէս չէ կարելի ենթադրել, որ Եապօնիայի կենսական շահերը պահանջում են չինական իշխանութեան և չինական կարգերի վերականգնումը Մանջուրիայում։ Ինչ վերաբերում է Ռուսաստանին, նա սկզբից ոչ մի բան չէ պահանջել Եապօնիայից և չէ կարող ստանալ նրանից ոչ մի էական բան նոյն իսկ եթէ կատարեալ յաղթութիւն տանէ նրա վրա։ Ոչնչացնելով եապօնական զօրքը, մենք, ռուսներս, չենք կարող մտնել Եապօնիայի սահմանները, որ, բաժանված է մեզանից ովկիանոսով, և նոյն իսկ եթէ այդ իրողապէս հնարաւոր լինէր, ոչ մի խելացի հաշիւ չը կայ այդ ձեռնարկութեան մէջ։ Ի՞նչ կարող էր տալ մեզ կամ զիջել յաղթված Եապօնիան։ Նրա նեղ, խիտ բնակված կղզիները մեզ հարկաւոր չեն. նա փող չունի և եթէ նա ունենար նոյն իսկ հսկայական միջոցներ, դրանցով չէր կարելի փոխարինել թէկուզ մի մարդկային կեանքի կորուստը։ Ըստ էութեան, ներկայ պատերազմը մնում է և պէտք է մնայ մեզ համար միայն զուտ—պաշտպանողական և երբ պաշտպանութեան գործը կաւարտվի, մենք այլ ևս գործ չունենք եապօնացիների հետ.—ակամայ պէտք է ասենք նրանց «գնա խաղաղութեամբ»։ Պատժել եապօնացիներին իրանց կեղծ հայրենասիրութեան համար և նրա համար, որ չափազանց վստահութեամբ վերաբերվեցին իրանց բարեկամների նենգ խորհուրդներին—անհաշիւ կը լինէր և աննպատակ։ Եապօնիայի ծովային հզօրութիւնը չի խախտվի մեր յաղթութիւններով ցամաքի վրա և այսպէս, թէ այնպէս, պէտք է հաշտվենք այդ ձեռներէց և եռանդուն պետութեան գոյութեան հետ Հեռաւոր-Արեւելքում։

Մեր լրագիրներից մի քանիսը տռաջուց անհանգստանում են այն առիթով, թէ մեզ թշնամի եւրոպական կառավարութիւնները կարգելեն մեզ օգտվել մեր յաղթութիւնների բոլոր պտուղներով, և դարձեալ քաշ կը տան մեզ Բեռլինի կօնգրէսի պէս մի կօնգրէս։ Սակայն, իսկապէս, ոչ մի նմանութիւն չը կայ ներկայ պատերազմի և ռուս-թիւրքական պատերազմի մէջ և այդ տեսակ երկիւղ արտայայտող հայրենասէրները իրանք չեն կարող բացատրել, թէ ինչի մէջ են կայանում Եապօնիայի վրա տանելի մեր յաղթանակի իսկական պտուղները, մինչ ամեն մարդ գիտէր Թիւրքերի դէմ մեր արշաւանքի առարկան և նպատակը։ Եթէ մեզ չը խափանէին մեծ պետութիւնները և մեր սեփական սխալները, մենք կարող էինք ազատել բալկանեան ազգերը թիւրքական ճնշումից, բանալ մեզ ելք Սև ծովից Բօսֆորի և Դարդանէլի միջոցով և ամրանալ Կ. Պօլսում, կամ գոնէ դարձնել նրան միջազգային ազատ քաղաք. մեզ չաջողվեց հասնել մեր այդ աւանդական քաղաքական նպատակներին, չը նայելով Թիւրքիայի պարտութեան։ Այժմ կա՞յ արդեօք դրա նման մի բան մեր ընդհարման մէջ Եապօնիայի հետ։ Ո՞ր երկիրը կամ մեզ մօտիկ ո՞ր ազգը պէտք է ազատել եապօնական տիրապետութիւնից։ Ռուսաստանի ո՞ր քաղաքական և ազգային շահերը կը վնասվեն Եապօնիայի տիրապետութիւնից նրան պատկանող կղզիների վրա։ Մենք չենք խօսում արդէն այն ահագին պրինցիպիական խորութեան մէջ, որ կայ մուսուլման Թիւրքիայի կազմալուծվող օրգանիզմի և առաջադիմական, դեռ նոր, առոյգ զարգացող եապօնական կայսրութեան մէջ։ (В. Европы)

Ուրիշները կարող են խառնվել պատերազմի մէջ։ Տօկիօում, առաջադիմական կուսակցութեան անդամների ժողովում, կոմս Օկուման արտասանեց մի ճառ, որի մէջ ցոյց տուեց եապօնական ժողովրդին, թէ անհրաժեշտ է պատրաստ լինել եւրոպական որ և է մի պետութեան միջամտութեան՝ պատերազմի մէջ և, բացի դրանից, տուրքերի մեծացման պատերազմից յետոյ։ Մօտ 500 միլիօն իէն փողի փոխառութիւն պէտք է կնքվի պատերազմից յետոյ։ Միւս կողմից, «Matin» լրագրի թղթակիցը հեռագրում է Տօկիօյից, թէ այն ներգործական մասնակցութիւնը, որ ընդունում է եապօնական ընկերակցութիւնների տօնախմբութիւնների մէջ Միացեալ-Նահանգների ներկայացուցիչը Տօկիօում, յայտապէս հակասում են Ռուզվէլտ նախագահի յայտարարութեան և տեղիք են տալիս ենթադրելու թէ հնարաւոր է, որ Միացեալ-Նահանգները միջամտեն պատերազմին։ (Р. А. և Р. В.)։

«Պետրօպավլօվսկ» զրահաւորի կորստեան պատճառը։ Մինչև այժմ դեռ վիճաբանութեան առարկայ է «Պետրոպավլօվսկ» զրահաւորի կորստեան իսկական պատճառը. արդեօք եապօնական ականներից նա խորտակվեց, թէ ռուսների դրած սեփական ականներից. կայ և մի երրորդ ենթադրութիւն, թէ եապօնական ընդծովեայ մակոյկներն են նրան պայթեցրել։ Այժմ «Figaro» լրագիրը ասում է, թէ «Պետրօպավլօվսկ» զրահաւորի կորստեան իսկական պատճառը բացատրվում է Տօգօ ծովապետի զեկուցմամբ, որ համաձայն է ռուսաց պաշտօնական հեռագիրների հետ։ Այդ զեկուցումից երեւում է, որ ընդծովեայ մակոյկներ չեն եղել, այլ եապօնացիները ականներ էին դրել նաւակայանում, գիշերը, «Կուօ-Մարո» շոգենաւի օգնութեամբ, որ 1400 տօնն տարողութիւն ունի և 70 մէտր երկարութիւն։ Այդ ականները տարբեր տեսակ ազդեցութիւն գործեցին «Պետրօպավլօվսկ» և «Պօբէդա» զրահաւորների վրա. մինչ առաջինը վայրկենապէս և ամբողջովին պայթվեց ու խորասուզվեց, երկրորդը միայն ճեղքվածք ստացաւ։ Դրա պատճառը այն է, որ առաջինը դիպել է ականների մի ամբողջ խմբի, որոնք միացած էին միմեանց հետ պողպատեայ շղթային չուանով. այդ չուանի վրա, մէկ մէկուց որոշ հեռաւորութեամբ շարված էին ականներ, ուստի այդ չուանը շատ վտանգաւոր խոչնդոտ էր ներկայացնում։ «Պետրօպավլօվսկը» դիպել է այդ խոչընդոտին և բոլոր ականները միատեղ պայթվելով, անմիջապէս խորտակել են զրահաւորը, մինչ «Պօբէդա» զրահաւորը դիպել է միայն մի ականի և ստացել նրա պայթիւնից միայն ճեղքուածք։ (Кур.)։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

15 ապրիլի

ՊՈՐՏ-ԱՐՏՈՒՐ։ (Սեփական թղթակցից)։ Ապրիլի լոյս 15-ի գիշերը 1 ժամ 10 րօպէին երևացին թշնամու ականանաւերը էսկադրայի նաւերի պաշտպանութեան տակ, որոնք մի քանի անգամ թնդանօթներ արձակեցին, ոչինչ վնաս չը պատճառելով։ Թշնամին հեռացաւ 2 ժամին հարաւային ուղղութեամբ։

ԻՐԿՈՒՏՍԿ։ Ժամանեց այսօր հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրը, դիմաւորվեց գեներալ-նահանգապետի կողմից և անցաւ դէպի Բայկալ։

ՄԱԴՐԻԴ։ Մինիստրների խորհուրդը վճռեց ճանաչել Պանամեան հանրապետութիւնը։

ՇԼԻՍՍԷԼԲՈՒՐԳ։ Անցեալ տարվայ աշնանը Լադօնիայի լճում խեղդված եգէրմէյստէր Անդրէեվսկու դիակը այսօր գտան լճում լողալիս սառուցի մէջ Ռէբկովի մօտ, ափից երեք վերստ հեռաւորութեամբ։ Ականատեսների խօսքով, դիակը պահպանվել է. աննշան քերծուածքներ կան դէմքի վրա։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Դաշնադրված պետութիւնների դեսպանները երէկ ներկայացրին Բ. Դրանը իրանց այն պահանջները, որոնք վերաբերում են Բ. Դրան պարտաւորութիւններին ժանդարմէրիա վերակազմելու վերաբերութեամբ։

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ։ Օկայի վրա սկսվեց շոգենաւային երթևեկութիւնը։ Վօլգայի վրա վերականգնվեց հաղորդակցութիւնը Րիբինսկի և Կազանի հետ։

ՀՌՕՄ։ Թագաւորը, Լուբէն, Գէնուէզեան գուքսը, Տուրինեան կոմսը և Տիտտօնի ու Դէլկասսէ մինիստրները այսօր ճանապարհ ընկան Նէապօլ։

16 ապրիլի

ԻՐԿՈՒՏՍԿ։ Ապրիլի 14-ին, առաւօտեան ժամանեց Մեծ Իշխան Կիրիլ Վլադիմիրօվիչ և դիմաւորվեց երկրի գլխաւոր հրամանատարի կողմից։

ՍԵՐԳԷՎՍԿԻ ԱԻԱՆ։ (Մօսկօվեան նահանգի)։ Սկրիդլօվ ծովապետը հասաւ Տրօիցկի վանքը։ Խաչվառակիրների ընկերութիւնը մատուցեց նրան Դիմիտրի Դօնսկօյի օրհնութեան պատկերը և գերերջանիկ Սէրգիի պատկերը։ Ողջերթի մաղթանքից յետոյ, ծովապետը Մօսկվայի վրայով մեկնեց Սեվաստօպօլ։

ՉԻՖՈՒ։ Նիւ-Չժուանից եկած մի շոգենաւ հաղորդում է, թէ Լեաօխէի երկու ափերը ամրացրված են ռուսների ձեռքով. մօտ հարիւր խոշոր թնդանօթ դրված են ամրութիւնների վրա։ Եապօնացիները գրաւեցին Կուչենկէնը, Անդունից դէպի հիւսիս։

ԿԱՐԼՍՐՈՒԷ։ Կայսրը և կայսրուհին եկան այստեղ կէսօրից յետոյ։

ՄՕՍԿՎԱ։ Մօսկվայի ազնուականութեան պարագլուխները մատուցին Սկրիդլօվին ս. Նիկողայոսի պատկերը, հին գրով, իսկ քաղաքագլուխը մատուցեց Գէորգ Զօրավարի ոսկէ տուփ, ճոխաբար զարդարված մինայով և մարգարտով։ Ծովապետ Սկրիդլօվը ասաց, թէ, աղօթելով Տրօիցկի վանքում, նա ուժ քաղեց կատարելու համար Թագաւորից իրան յանձնված բազմադժուարին գործը։ Կէսօրից յետոյ Սկրիդլօվ մեկնեց Կուրսկի երկաթուղիով։

ԿԱԼՈՒԳԱ։ Այրվեց մեծ առևտրական գիւղ Սպասօ-Դիմիտնիկ, Մօսալի գաւառի։ Վնասը մօտ կէս միլիօն րուբլի։ Մարդկային զոհ չէ եղել։

ՏՕԿԻՕ («Րէյտ. գործ.»)։ Եապօնական «Մայիս» Թնդանօթաձիգ նաւը, մի քանի ականանաւերի ուղեկցութեամբ երկուշաբթի մտաւ Եալու գետը, և բարձրանալով վերև, հոսանքով, ունեցաւ երկուշաբթի և երեքշաբթի, մի քանի հրացանաձգութիւններ ռուսաց զօրքերի հետ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Նիւ-Եօրկից եկած տեղեկութիւնների համաձայն Բրիջպօրտում կառուցված ընդծովեայ մակոյկը «Պրօտեկտօր» սիստեմի, չորեքշաբթի, ծախվել է եապօնացիներին։

16 ապրիլ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Արտաքին գործերի մինիստրի շրջաբերականը ռուսաց ներկայացուցիչներին արտասահմանում. «Օտարազգի մամուլը վերջին ժամանակներս յամառութեամբ տարածում են լուրեր այն դիտաւորութիւնների մասին, որոնք ծագել են եւրօպական մի քանի կառավարութիւնների մէջ՝ ցոյց տալ խաղաղ միջնորդութիւն՝ ռուս-եապօնական ընդհարման շուտափոյթ աւարտման համար։ Ստացված հեռագիրները հաղորդում են նոյն իսկ, թէ այդ մտքով արդէն առաջարկութիւններ են արված Կայսերական կառավարութեան։ Դուք լիազօրվում էք ամենակտրուկ կերպով հերքել այդ լուրը։ Ռուսաստանը չէր ուզում պատերազմ. նա արել էր, հնարաւորութեան սահմաններում, ամեն բան, որպէս զի խաղաղ ճանապարհով լուծվի Հեռաւոր-Արևելքում ծագած բարդութիւնները, բայց Եապօնիայի դաւադրական յարձակումից յետոյ, որ ստիպեց Ռուսաստանին զէնքի դիմել, ակնյայտ է, որ ոչ մի խաղաղ միջնորդութիւն չէ կարող աջողութիւն ունենալ։ Նոյնպէս Կայսերական կառավարութիւնը Թոյլ չի տայ որ և է պետութեան միջամտութիւնը այն անմիջական բանակցութիւնների մէջ, որոնք կը հետևեն Ռուսաստանի և Եապօնիայի մէջ պատերազմական գործողութիւնների վերջանալուց յետոյ, խաղաղութեան պայմանները որոշելու համար։ Վերոգրեալը հաղորդվում է ձեզ ի գիտութիւն և ի հրահանգ»։—Ապրիլի 13-ին, Վիտեբսկում սաստիկ քամու ժամանակ ծագեց հրդեհ, որ այրեց 175 բնակած տներ և օրթօդօքս եկեղեցին։ Թագաւոր Կայսրը ապրիլի 18-ին բարեհաճեց Ամենաողորմածաբար հրամայել տալ հրդեհեալներին նպաստ 25,000 րուբլի։—Թագաւոր Կայսրը Խարկովի ազնուականութեան ամենահպատակային ուղերձի վրա, այդ ուղերձի մէջ արտայայտած երկիւղի առիթով, թէ տեղական վարչութեան վերակազմութեամբ, ազնուականութիւնը, որ կոչված է իր Թագաւորների վեհապետական կամքով արթուն պահապան լինել ժողովրդական կըրթութեան, կարող է կորցնել այդ բանի մէջ ունեցած իր նախկին նշանակութիւնը, բարեհաճեց ապրիլի 9-ին, Սեփական ձեռքով գրել. «Ուղերձի մէջ յայտնած երկիւղները ոչ մի հիմք չունեն. ժողովրդական դպրոցը պէտք է գտնվի պետական իշխանութեան գործունեայ ղեկավարութեան ներքոյ, բայց լաւագոյն տեղական մարդիկ, գլուխ ունենալով ազնուականութիւնը, պէտք է առաջվայ պէս սրտագին հոգատարութիւն ունենան նրա մասին»։—Միացեալ-Նահանգների կառավարութիւնը հրատարակել է կանոններ Միացեալ-Նահանգների չէզոքութեան մասին ներկայ պատերազմի ընթացքում Միացեալ-Նահանգների նախագահի անունից։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ («Րէյտ. գործ.»)։ Տօկիօի ամերիկական դեսպանի հեռագրի համաձայն, այսուհետև լրագիրների թղթակիցներին թոյլատրված չէ այլ ևս հետևել եապօնական զօրքի գործողութիւններին։ Հաշվում են, որ այդ զօրքի մէջ գտնվում են արդէն 200 անգլիական և ամերիկական թղթակիցներ։

ԲԵՐԼԻՆ։ «Local Anzeiger» լրագրի պատերազմական թղթակիցը գրում է Վլադիվօստօկի էսկադրայի աջողութեան մասին, որ մեծ և ընդհանուր նշանակութիւն ունի Եապօնիայի համար այն հանգամանքը, որ նրա ծովային ույժերի ղեկավարները ստիպված են այժմ բաժանել նաւատորմի ույժերը իրանց ծովային փոխադրութիւնների պաշտպանութեան համար և հսկողութիւն հաստատել Վլադիվօստօկի վրա, որ պահանջում է շատ ույժեր։ Դրանով սակայն հսկողութիւնը Պօրտ-Արտուրի վրա բոլորովին այլ բնաւորութիւն է ստանում։

ՄԱԴՐԻԴ։ Տօչինիի մօտ, քարածուխի հանքում, Սեվելիան նահանգում, երկրաշարժից շատ բանւորներ հողի տակով եղան, գտնված են 50 սպանված և 10 վիրաւոր։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-լէյտընանտ Եվրեինօվ նշանակված է 18-րդ զինւորական մարմնի հրամանատար։ Առաւօտեան ժամը 10-ին եկան «Վարեագի» և «Կօրեէցի» հերոսները Ֆլիգել-ադիւտանտ Րուդնէվի հետ։ Եղանակը անձրևային է և ցուրտ, խանգարում է հանդէսը։ Ամբողջ քաղաքը Թափվել է Նէվսկի պրօսպէկտի վրա՝ ողջունելու հերոսներին դէպի պալատ գնալիս։—Մատուսէվիչ կօնտր-ծովապետին հանձնված է ծովային կօմանդների կառավարութիւնը, ափի վրա, ենթարկելով նրան Պօրտ-Արտուրի կառավարութեան զինւորական բաժինը։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Ռուսաց դեսպան Գուբաստօվ յանձնեց Թագաւորին իր հաւատարմական հրովարտակները։—Պաշտօնական լրագրում հրատարակված են մի քանի նոր գնդային հրամանատարների նշանակումը. փոխ-գնդապետ Մաշիչ նշանակված է 7-րդ գնդի հրամանատար։

ՆԵԱՊՕԼ։ Թագաւորը և Լուբէն գնացին վօկզալից պալատ։ Երեկոյեան կայացաւ հանդիսաւոր ճաշ, իսկ յետոյ հանդիսաւոր ներկայացումն։ Ուսանողութիւնը սարքեց ջհագնացութիւն ի պատիւ Թագաւորի և Լուբէի։ Հանդիսաւոր ճաշին Լուբէ սրտագին կենացներ փոխանակեց Թագաւորի հետ։

ՇԵՐԲՈՒՐԳ։ Զինւորական-ծովային դատարանը արդարացրեց Մարտէն սուրհանդակին լրտեսութեան մէջ մեղադրանքից և նա արձակվեց։

ԲՈՒԽԱՐԱ։ Էմիրը նուիրեց ռուսական նաւատորմի ուժեղացման համար մի միլիօն րուբլի և իր որդու անունից 15,000 րուբլի, հաստատելու համար Տաշքէնդի րէալական դպրոցում երկու Թոշակաւորներ յանուն Մեծ Իշխան Կիրիլ Վլադիմիրօվիչի ի յիշատակ հրաշալի փրկութեան վտանգից։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՑԵՐԵԿՎԱՅ
ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ

Թիֆլիսի Հակա-ալկոհօլական ընկերութեան Հաւլաբարի բաժանմունքի
ՄՈՒՐԱՇԿՕՅԻ ԹԱՏՐՕՆՈՒՄ
Կիրակի, ապրիլ 18-ին
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱՍԷՐՆԵՐԸ
Բարեհաճ մասնակցութեամբ դերասան Ալիխանեանի
Կը ներկայացնեն

ԱՍԼԱՆ-ԲԱԼԱՍԻ

Պատմական անցք 4 գործ., փոխադր. Ա. Սարդարեանի։ «ԱՍԼԱՆԻ» դերը կը կատարէ պ. Ալիխանեանը Մասնակցում են.—Տիկ. Յովհաննիսեան, օր. Բէգիջանեան, պ. պ. Ալիխանեան, Արիստակէսեան, Գրիգորեան, Լաչքարեան, Ղուչչեան, Մոմճեան, Նազարբէկեան, Շա-հինեան, Զալաբեան, Սարեան Սաֆարեան, Սողոմոնեանը և ուրիշները։
Տեղերի գինը սովորական է։
Սկիզբն է 11 ժամին ցերեկվայ։
Խաղամիջոցներին կը նուագէ երաժշտական խումբը։ Թատրօնը լուսաւորվում է ելեքտրականութեամբ։
1—2 Րէժիսոր՝ Ի. Ալիխանեան

Ցերեկվայ ներկայացում

ԱՐԱՔՍԵԱՆԻ ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ՆՈՐ ԹԱՏՐՕՆ
Կիրակի, ապրիլ 18-ին
Հ. ՍԱՆԹՈՒՐՃԵԱՆԸ
Բարեհաճ մասնակցութեամբ դերասանուհի տ.տ. Արաքսեանի, Զաբէլի, դերասաններ պ.պ. Ամօ-Խարազեանի և մի խումբ սիրողների կը ներկայացնէ

I
«ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԱՆՑՔ»
դրամա 1 գործ.

II
ԲՈՂԴԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ
կօմէդ. երեք գործ. հեղ. Պարոնեանի փոխ. Վրոյրի և Սարդարեանի։

III
Նոր պիէս, առաջին անգամ
ՍՕՆԱՅԻ ՆՇԱՆԴՐԷՔԸ
հեղ. Յար. Եսայեանի, վօդըվիլ 1 գործ.
Մասնակցում են. Տ.տ. Արաքսեան, Զաբէլ, օր.օր. Բէգիջանեան, Խումարեան, Քնարիկ, Էմմա, պ. պ. Ամօ-Խարազեան, Բաբուրեան, Սանթուրճեան, Թաշճեան, Ս. Անդրանիկ, Խուդանեան, Փիրումեան և ուրիշները։
Սկիզբն է ճիշդ 11 ժամին առաւօտեան
Թատրօնը կը լինի խիստ մաքրված եւ էլէկտրական լուսով զարդարված։
Տեղերի գինը 1 րուբլուց մինչև 10 կօպէկ։
4—4

Լոյս տեսաւ երդուեալ հաւատարմատար
Ս. Ս. ՄԷԼԻՔ-ԱԴԱՄԵԱՆՑԻ
«ПРАКТИЧЕСКОЕ РУКОВОДСТВО
для составленія бумагъ по дѣламъ Гражданскаго Судопроизводства въ Закавказскомъ Краѣ».
Գինն է 1 րուբլի։
Վաճառվում է Թիֆլիսում. Կենտրօնական, Խիդշէկլի և Գուտտէնբերգ գրավաճառանոցներում։ Հեղինակին դիմողները՝ (прис. повѣр. С. С. Меликъ-Адамову. Тифлисъ, Межевая ул., д. № 40), 10 օրինակից աւելի պահանջով ստանում են 10% զեղջ և ճանապարհածախս չեն վճարում։ (և. հ. շ.) 10—10

Լոյս տեսաւ
Ցարուքիւն Թումանեանցի
ՄՈՒՍԱ
երկրորդ նւագ
Գինը 20 կօպէկ։
Մուսա, առաջին նւագ, գինը՝ 20 կօպ.
Հասցէ՝ Тифлисъ, Чавчавадзевская, № 25 а, Арутюну Туманянцу. (շ. և. շ.) 3—3

Բարձր դասակարգի կանայք ինչպէս և գեղեցկութեամբ ամենանշանաւոր դերասանուհիները հրաժարվեցին գործածել ԿՕՅԼԴ ԿՐԷՄ (Cold Creme), որ դառնահամ է և իւղալի տեսք է տալիս դէմքին։ Դրա տեղ նրանք գործ են ածում

CREME SIMON

(Կրեմ-Սիմօն) գեղեցիկ հոտ ունեցող արտադրութիւնը, որ երբեք չի փչանում և ակնդացնող ու փափկացնող յատկութիւնների հետ միասին առաւելութիւն ունի պահպանելու դէմքի գոյնի շնորհալիութիւնն ու երիտասարդական թարմութիւնը։
LA POUDRE SIMON
(Պուդր Սիմօն) La savon á la Creme Simon (Օճառ Սիմօնի) ունին նոյն հոտը և լրացնում են նրա զարմանալի յատկութիւնները J SIMON 59 Faubourg St. Martin Paris. Մաս-մաս վաճառվում է վարսավիրների, պարֆիւմերների և դեղագործների մօտ։
(Метцль) 2. 8—15

«ԳՈՒՏՏԷՆԲԷՐԳ»
գրախանութում վաճառվում են հետևեալ նոր հրատարակութիւնները.
Գործարան թէ երկրագործութիւն, թժ. Ա. Բուդաղեանի 15 կ.
Ընտրութիւն կարճատեսների, Գ. Մեծատուրեանի գինն է 15 կ.
Պատկերներ, Սենկևիչի և Նաժեվինի գ. 7 կ.
Քարը երգում է, փոխ. Յ. Դուրբախեանի 10 կ.
Լեգենդա, Նաժեվինի, Թարգմ. Վ. Աղատեանի, գինն է 7 կ.
1500 տարի առաջ (404—1904) հայոց տառերի գիւտը Ի. Յարութիւնեանի 20 կ.
Երեք մահ, պատմուածք Տօլստոյի գ. 10 կ.
Ի՞նչ է ճշմարտութիւնը, Թարգմ. Մամբրէ Վարդապետի, գինն է 10 կ.
Գրութիւն, Թարգմ. օրիորդ Աղանեանցի 5 կ.
Ապուշը, » » 5 կ.
Ուղեղի նորոգումը, » » 5 կ.
Սեւ հացեր, » » 5 կ.
Կնոջ վրէժը, Թարգմ. Բաբուրեանի 3 կ.
Րեբեկա, գրոյց Ա—Դօի 3 կ.
Սուտը, էտիւդ, Անդրէևի, Թարգմ. Յակոբեանի, գինն է 5 կ.
Հեռաւոր Արեւելքի կարտ, (Մանջուրիա, Կօրէա և Եապօնիա) գինն է 35 կ.
Դիմել՝ Тифлисъ: Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“. 2—2

ԲԻՒԺՕ ԳԻՆԻ
(Vin de Bugeaud)

Տօնիքական և սննդարար—քինքինայի և կակաօի գինի։
—
Ֆրանսիական տօնիքական գինին առողջացնում է երեխաներին, կանանց, ծերերին և բոլոր Թուլացածներին։
—
Գտնվում է Ռուսաստանի դեղատներում։
—
Ծախվում է մեծ քանակութեամբ P. Zebeault et C—ie 5, rue Bourg-l'Abbé, Paris.
(շ.) 10—12

Լոյս տեսաւ
ՅՈՎՀ. ԱՐԱԲԱՋԵԱՆԻ
ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ
Առաջին տարի
չորրորդ տպագրութեամբ
Դիմել հեղինակին և գրավաճառներին 4—5

„ՇՂԹԱՅ“

Նաւթարդիւնաբերական ընկերութեան վարչութիւնը հրաւիրում է պ.պ. բաժնատէրերին տարեկան ընդհանուր ժողովի, որ տեղի է ունենալու ուրբաթ, ներկայ ապրիլի 23-ին, երեկոյեան 7 ժամին, քաղաքային տան դահլիճում։

Զբաղմունքի առարկաներն են.

1) Վերաքննիչ յանձնաժողովի երեք անդամների և նրանց երկու Թեկնածուների ընտրութիւնը։
2) Վարչութեան անդամ Ն. Ա. Ալիխանեանի Թիֆլիսից մեկնելու հարցը։
3) Վարչութեան անդամներին 1904 Թւից սկսած վարձատրելու հարցը։

Որոշված թւով բաժնատէրեր չեկած դէպքում, երկրորդ անգամ ժողովը կը կայանայ նոյն տեղում կիրակի օրը, ապրիլի 25-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին և օրինաւոր կը համարվի, որքան էլ որ բաժնատէրեր ներկայ լինեն։ (հ. շ. ռ.) 2—3

Թիֆլիսի Նաւթարդիւնաբերական Առևտրական Ընկերութեան Վարչութիւնը

սրանով հրաւիրում է պ.պ. բաժնատէրերին տարեկան Ընդհանուր ժողովի որ տեղի է ունենալու ուրբաթ ապրիլի 30-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին վարչութեան շէնքում, Երևանեան հրապարակ, Խարազովայի տանը։

Զբաղմունքի առարկաներն են.

1) Ընկերութեան 1903 Թւի գործունէութեան զեկուցումը։ 2) 1903 Թւի հաշւի և բալանսի քննութիւնը և հաստատութիւնը՝ քննիչ յանձնաժողովի կարծիքներով միասին։ 3) Ներկայ տարվայ ծախքերի և գործունէութեան ծրագիրը քննիչ յանձնաժողովի կարծիքներով։ 4) Վարչութեան 5 անդամների և քննիչ յանձնաժողովի անդամների ընտրութիւնը։ Դրա հետ միասին վարչութիւնը յիշեցնում է. 1) որ հաւատարմաթղթերը պէտք է ներկայացվեն վարչութեանը ժողովից ամենաուշը 3 օր առաջ, համաձայն ընկերութեան պայմանագրի 24-դ կէտի, 2) որ նախնական կվիտանցիաների մէկ տիրոջից միւսին յանձնելը պէտք է կատարվի ընկերական պայմանագրի 8-դ կէտին բոլորովին համապատասխան։ Ապրիլի 19-ից վարչութեան գրասենեակում ժամը 10-ից մինչև ժամը 2-ը կը տրվեն պ. պ. բաժնետէրերին տպված հաշիւը և բալանսը։ Եթէ ընդհանուր ժողովը չի կայանայ՝ որոշված Թւով ձայներ չը գալու պատճառով, այն ժամանակ ժողովը կը նշանակվի նոյն տեղում, կիրակի, մայիսի 9-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին։ Ժողովը կայացած կը համարվի, որքան անդամներ էլ որ ներկայ լինեն։ (ռ. շ. կ.) 2—3

LA REVUE
(Ancienne «Revue des Revues»)
LA PLUS REPANDUE ET LA PLUS IMPORTANTE PARMI LES CRANDES REVUES FRANÇAISES ET ETRANGÈRES
Nouvelle série agrandie, sur papier de luxe, articles inédits de premier ordre, collaborateurs les plus illustres, etc, etc., parait le 1er et le 15 de chaque mois.
Un an: 28 fr.—Six mois: 16 fr.—Trois mois: 9 fr. frais de poste compris.
Les nouveaux abonnés recevront gratuitement 3 magnifiques gravures choisies parmi les chefs d'œuvre du Musée du Louvre, sur papier de Chine.
SPÉCIMEN GRATUIT SUR DEMANDE
PARIS, 12 Avenue de l'Opéra.—Directeur: JEAN FINOT. 4 և 18
P.-S—PRIX REDUIT POUR LES MEMBRES DU CORPS ENSEIGNANT.

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 16-го апрѣля 1904 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Типографія «ГЕРМЕСЪ» С. Назарянца, Мих. пр. № 81.